

LA GRAN ressonància que tingueren els actes commemoratius del centenari de la naixença de Pompeu Fabra, han ultrapassat l'any del centenari i ens arriben com una prova palesa de l'existència d'un principi d'unitat entre els catalans. Allò que és difícil d'aconseguir entorn d'una finalitat política o d'una ideologia determinada, ha estat aconseguit entorn de la puresa de l'idioma, que és la cosa permanent, l'essència de la nacionalitat. L'embranchida que va prendre —i encara manté l'alè— contra el nostre idioma, un règim que va ensorrant-se poc a poc, ha topat amb el fervor amb què ha estat recordada la data de la promulgació de les Normes, la qual cosa demostra l'existència d'una força interna i d'una voluntat de sobreviure i de vèncer tots els entrebanes.

Ara bé; la commemoració del centenari de Pompeu Fabra no tindria cap sentit si no ens imposéssim cada un de nosaltres, l'obligació de fer una coneixença més profunda de l'idioma, l'únic mitjà per a expressar amb subtileza les nostres idees i per a fer-nos comprendre amb claredat. La utilització acurada d'un mot, el domini de les regles ortogràfiques més elementals, emprar una sintaxi rigorosa per a raonar amb justesa, és el millor tribut a la memòria de Mestre Fabra i el millor homenatge a l'Institut d'Estudis Catalans que féu possible la reforma.

Hem de remarcar com un senyal positiu i encoratjador l'interès creixent que existeix per a conèixer el nostre idioma. A Mèxic, la demanadissa de gramàtiques, de vocabularis i de diccionaris és constant, tant entre els catalans com entre els no catalans. Ara mateix ens confirmen la represa d'uns cursos de català que, amb intermitències, es van donar durant un munt d'anys. La necessitat de conèixer el català és una obligació de tots i en els que es fa més necessària —i no voldriem ferir la susceptibilitat de ningú— és entre aquells que sostenen les tendències polítiques de cara a Catalunya més ultranceres. En aquests la coneixença de l'idioma esdevé un deure patriòtic. No se'ns escapen les dificultats degut a l'"acció pertorbadora de la influència espanyola" per a dir-ho amb les mateixes paraules de Mestre Fabra. Per a vèncer aqueixa influència, cal una dedicació constant a l'estudi de la gramàtica perquè si bé no són fàcils d'eliminar els vicis d'origen, la satisfacció que causa haver rectificat el mal ús d'un mot o d'haver-lo escrit amb ortografia correcta, compensa, amb escreix, el temps que s'hi hagi dedicat.

Poſser no serà endebades de recordar unes paraules de Bofill i Mates, dites en la VII Festa anual de l'Institut d'Estudis Catalans celebrada el 4 de maig de 1922, a la Sala del Consell Permanent de la Mancomunitat de Catalunya: "No basta que com a homes i com a ciutadans reivindicuem les prerrogatives del nostre verb individual i familiar; cal que com a poble, aspirem a la sobirania i a la perfecció del nostre verb social. Sense verb genuí no assolirem pensament original ni voluntat ferma. Sense verb col·lectiu no assolirem plenitud de nació".

EL PROBLEMA RELIGIOS A ESPANYA I LA SEVA HISTORIA

per PERE BOSCH-GIMPERA

Xaloc n. 28 Gener
març 1969

LA TRADICIÓ cristiana és un dels elements més importants de la tradició espanyola. En els curts segles en què el Cristianisme s'aclimatà a la península sota l'Imperi romà, creà una espiritualitat vigorosa i produí figures de repercussió universal. Des de la Passió de sant Fructuós, de Tarragona —una de les joies de l'hagiografia llatina, llegida a l'església d'Àfrica en temps de sant Agustí i citada per ell— fins al papa Damas, a sant Pacià, a Osius i a Prudenci, a Orosi i, sota els visigots, a sant Isidor, la brillant tradició no s'interromp i d'allò que salva sant Isidor de la cultura romana, en viu Europa durant bona part de l'Edat Mitjana. La tradició romanoeclesiàstica transforma els bàrbars germànics i els assimila; els clergues espanyols protesten de les persecucions dels jueus i inicien una tradició de tolerància i de convivència religiosa. Aviat, però, apareix una desviació vers un Cristianisme ritual i una església política i mundana, cobdiciosa de poder i de riquesa la qual vol imposar la unitat religiosa per la força i aconseguir aclimatar la intolerància i evaporar les essències de l'espiritualitat en un sec ritualisme. Poder cada vegada major de la jerarquia, ortodòxia a la lletra, sacrifici de l'espontaneïtat de la fe a les formes exteriors que encobreixen la intolerància i toleren una moral laxa. Justícia sense caritat ni misericòrdia en la qual s'ofega el veritable sentit cristià del Missatge del Fill —encarnació de la caritat, amor— que s'estén a tots els homes fins els enemics.

La religiositat esdevé quelcom rebut passivament i estereotipat, no la pròpia eleva-

ció i la purificació de l'esperit, cercada a través de l'agonia —lluita interior— de què parlava Unamuno.¹ I com digué també Unamuno, recordant una frase de Guerra Junqueiro, sorgeix i domina el "Crist que nasqué a Tànger", amb odís i intolerància africans, que obre un abisme en escindir els espanyols i que persegueix a mort els "qui no estan amb ell" i per això estan "contra d'ell", malgrat vulguin estar amb l'altre Crist, el de Galilea i de l'Evangeli i malgrat que molts segueixin essent ortodoxos i d'altres, tot cercant aparentment uns camins divergents, molt sovint persegueixen, en principi, un mateix objectiu, animats i esperonats per un mateix desig. Ambdues direccions són seguides en tota la història d'Espanya fins avui i la desviació engendra un dels nostres eterns conflictes.

La superestructura visigòtica fou la que introduí la intolerància, perseguint, primer, els arrians als ortodoxos intentant aquests, després, la unitat catòlica per la força i començant aleshores les persecucions als jueus i convertint, sobretot, la jerarquia de l'Església en un poder polític, acostumant-la a intervenir en els afers de l'Estat des dels concilis toledans, al mateix temps que els reis cercaven, en l'Església, poder intentar una limitació del despotisme i sotmetre la corona a una norma moral —*Rex eris si recte facies*—, començant, llavors, el contrast entre les dues direccions.

¹ *El Cristo español, la religión y otros ensayos* ("Colección Austral"). També, J. A. Mackay, *The other Spanish Christ* (Nova York, MacMillan, 1932).

Recordem la protesta de sant Isidor contra la persecució dels jueus i la seva conversió violenta imposada pels reis. De noment els fruits de la desviació no foren massa aparents per la prompta ruïna del regne visigòtic, però amb la conquesta musulmana s'evidencià sovint la superficialitat de les conviccions religioses amb la conversió a l'Islamisme de masses de la població, d'aristocràcies indígenes que hi trobaven avantatges econòmics i polítics. Malgrat la tolerància dels àrabs i de la convivència de musulmans i mossàrabs —torbada esporàdicament, i sovint, per culpa del zel imprudent dels mossàrabs de Còrdova— començarà a introduir-se un nou ambient que serà propici al "Crist de Tànger".

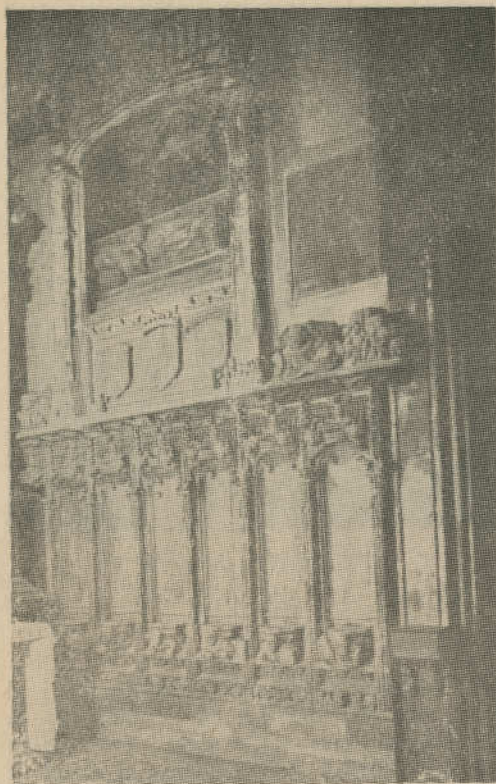
La Reconquesta, en els quatre primers segles, no tingué encara el caràcter de guerra religiosa i en el segle XI semblava que s'anava a resoldre harmònicament la convivència, tributaris com eren els reis de taifes dels regnes del nord i respectant els reis cristians l'exercici de la religió dels musulmans i dels jueus en els territoris reconquistats. Amb el domini musulmà, però, s'havia d'intensificar el percentatge de sang africana en la població espanyola, i la política desastrosa d'Alfons VI de Lleó ho posà tot en perill, provocant la crida dels almoràvids als quals seguiren aviat els almohades, ambdós grups procedents dels musulmans africans més fanàtics que perseguiren els seus propis correligionaris, els quals, sovint, trobaren protecció i refugi a Barcelona i Toledo, fecundant la cultura espanyola i, àdhuc, tota l'europea. Al mateix temps, però, arriba a Espanya l'esperit de les croades, donant a la Reconquesta una aparença de guerra religiosa que fins aleshores no havia tingut essent tan sols una lluita pel poder o per la possessió de territoris. Efectivament; davant del perill musulmà que es recruava per Europa —els seldjucides a Orient i els almoràvids a Occident— els països cristians es disposaven a defensar-se prenent l'ofensiva; la lluita a Espanya fou considerada una croada el mateix que la de Palestina. En arribar els monjos de Cluny a Espanya, es van adaptar a la tradició política de l'església visigòtica continuada pels bisbes i abats guer-

"Capricho", de Goya

res lleonesos. L'aliança entre l'altar i el tron, que es fortifica en el curs de la Reconquesta per molts segles, deixa, com herència, l'hàbit de considerar el dissident en matèria religiosa com enemic al qual cal conquerir o anihilar, triomfant sobre la idea autènticament cristiana, la de sant Isidor. El màxim apòstol a l'Edat Mitjana de la conversió pel convenciment obtingut per la predicació fou el nostre Ramon Llull.

Es significatiu que coincidissin la presa de Granada, l'expulsió dels jueus, que refusaven la conversió i la creació del Sant Ofici com instrument polític. De seguida es deixaran incompletes les capitulacions de Granada i la religió dels vençuts no serà respectada. Cisneros empenirà la conversió en massa amb un zel i una violència que alarma el mateix Ferran el Catòlic. Triomfà l'Església política i la religiositat "tangerina" encara que no faltessin protestes contra la persecució per part d'eclesiàstics il·lustres como el general dels Jerònims, fra Alonso de Oropesa i el cardenal Mendoza o de partidaris d'una política de conciliació i de la conversió per convenciment

Sepulchre de Ramon Llull, Església de sant Francesc, Palma de Mallorca

dels musulmans de Granada, com l'arquebisbe fra Hernando de Talavera.

Espanya participà de l'anhel de reforma religiosa, general a tota Europa. Amb la moralització de l'Església espanyola per Cisneros, havia desaparegut el motiu ètic i, a Espanya, per algun temps, no sorgí la heterodòxia dogmàtica propagant-se, en canvi, l'erasmisme. Ni això no van tolerar els corifeus de la religiositat recelosa i intolerant, i la persecució dels jueus havia donat lloc a les conversions aparents i al "marranisme"; la dels erasmistes degué contribuir que molts es desviessin vers el protestantisme al qual s'inclinaren esperits selectes com els germans Valdés, Francisco de Encinas, Casiodoro de Reina, Antonio Correa, Cipriano Valera i Miquel Servet, difícils

d'enquadrar en una determinada confessió protestant i, sovint, considerats com heterodoxos i perseguits pels mateixos reformadors, com ho fou Servet per Calví. Des dels Reis Catòlics a Felip II, anà creixent la marea i la persecució, no solament de protestants i autèntics dissidents sinó de molts catòlics sense tara. Els millors esperits van tenir complicacions amb la Inquisició: fra Lluís de Lleó, fra Lluís de Granada, el venerable Joan d'Avila, santa Teresa de Jesús, sor Maria d'Agreda, el P. Sigüenza, Arias Montano, Nebrija i el mateix sant Ignasi de Loyola. També les obres de Ramon Llull foren titllades, en cert moment, d'heterodoxes. Espanya visqué el que s'ha anomenat l'"Estat-Església", primer assaig de totalitarisme modern, amb depuracions, expedients de netedat de sang, censura rigorosa de llibres i prohibició d'estudiar en universitats estrangeres, excepte en les de provada ortodòxia. A l'Imperi espanyol, hi ha moltes coses que prefiguren certes idees i certs mètodes de l'Alemanya nazi. El resultat fou que, a la decadència política, conseqüència dels mètodes de govern de l'Imperi, seguí la decadència intel·lectual, l'anquilosament religiós i la ruïna del veritable sentiment cristià, amb l'exacerbació de l'Església política que persisteix tenaçment, i constitueix la rèmora que impedeix la incorporació d'Espanya als corrents de l'Europa moderna, àdhuc als més ortodoxos.

En l'aspecte religiós i religiós-polític, la història "oficial" exaltarà la pietat dels reis i l'excelsitud dels teòlegs amb la seva influència al concili de Trento, així com les glòries dels místics espanyols. La benevolença "patriòtica" dissimularà els estralls de la Inquisició, alabant els seus procediments, més suaus que els de la justícia civil anterior —tot i que seguien les tortures— i les garanties de defensa als processats, insistint en les condicions higièniques i assolellades de la cel·la que serví de presó a fra Lluís de Lleó o bé que la pena de mort no era aplicada per l'Església sinó per l'Estat, al qual la Inquisició "relajaba" els reus, així com en els "autos de fe" no es cremava a ningú sinó que els "relajados" eren cremats un xic més lluny del

lloc on s'havia celebrat l'“auto” i quan els grans personatges s'havien retirat, essent la Inquisició tan misericordiosa que aquells que aconseguia convertir, malgrat fos en el darrer moment, no se'ls cremava vius sinó després d'estrangular-los; es van fer prodigis d'aritmètica per a demostrar que el nombre dels cremats en un parell de segles era menor del que s'havia suposat i que més tard, si bé se'n cremaren foren pocs i, per fi, cap. La història recordarà que Felip II apaivagà els escrúpols del duc de Medina-Sidonia en resistir-se aquest a comanar la “Armada Invencible” perquè deia que no entenia res de les coses del mar, dient-li que el veritable almirall no seria ell sinó la Verge Maria. No pot menys que aixecar indignació l'ambient d'hipocresia, de delacions i de venjances personals que fomentà la Inquisició i el mòbil freqüent de la confiscació dels béns dels condemnats, així com la descomposició final de la societat i la decadència de la cultura durant els segles XVII i XVIII, la persistència de la intolerància quan a Europa ja s'havia creat el clima de convivència que invalida l'argument que també a Anglaterra i a Suïssa havien estat cremats catòlics. El fet és que la unitat catòlica d'Espanya, guanyada amb l'eliminació violenta dels dissidents o bé obligant-los a callar o a fingir, la qual cosa produïa una religiositat externa i farisaica, un ritualisme sense ànima, convertia a molts en els “sepulcres blanquejats” de què parla l'Evangelí.

L'excels sentit cristià de Ramon Llull, com el de santa Teresa i de sant Joan de la Creu, de Vasco de Quiroga, de F. de Victoria i del P. Las Casas, força interior que eleva a Déu l'ànima, sentiment ètic pur, amor desinteressat al proïsme fins al sacrifici sense esperar cap recompensa, és cada vegada més excepcional, limitat a casos individuals mentre el terme mitjà de la gent educada, fins de la més culta —no diguem de la massa il·letrada— és representat per l'ortodoxia formal i pel puntual compliment del ritu. ¿Quants són capaços de comprendre el famós sonet de santa Teresa?:

*No me mueve mi Dios por quererte
el Cielo que me tienes prometido*

*.....
que aunque no hubiera Cielo yo te amara
y aunque no hubiera Infierno te temiera
.....*

*porque aunque cuanto espero no esperara
lo mismo que te quiero te quisiera.*

¿I quants sentiran amb Llull: “El qui no estima no viu i el que viu per la Vida no pot morir”?

Durant el segle XVIII, començà a veure's que l'èxit de la política d'unitat catòlica no era sinó aparent. Al principi segueix aferriada a les tradicions més arcaïtzants. Ni la més petita ombra d'heterodòxia. Els reis francesos deixen intacta la Inquisició. Aristòtil segueix triomfant a les universitats i allò que no es troba en ell no és el món: en nom seu es refusa la ciència europea. Domina la superstició, i els inquisidors, no tenint ni jueus ni protestants als qui combatre, dirigeixen les seves activitats a perseguir bruixes, i aviat a evitar la influència de França —llavors capdavantera de la cultura estrangera— per por que s'infiltrin doctrines perniciososes que hom creia endevi-

**CORTESIA
del
RESTAURANT**

ambassadeurs

**Paseo de la Reforma, 12
MEXICO, D. F.**

nar en les teories físiques i matemàtiques o en els progressos de la medicina. Feijóo —que no era pas un heterodox— precisament estigué a punt de ser perseguit per la Inquisició i solament ho evità un acte de despotisme —en aquest cas afortunat— de Ferran VI. Les coses, però, anaven canviant i el segle s'acaba havent-se aclimatat no solament en la part més culta de la societat espanyola, al mateix temps que el progrés científic, el volterianisme i l'Enciclopèdia, malgrat la Inquisició; la maçoneria té adeptes en les esferes més altes i ha estat propagada la independència i la indiferència religiosa. Els llibres prohibits es difonen i arriben a Amèrica —a vegades en l'equipatge dels mateixos virreis— els quals són llegits fins en els propis convents.

Espanya ja és una altra i es troba dividida espiritualment. Les Corts de Cadis, malgrat haver-hi molts reaccionaris, decreten la llibertat d'expressió i al seu recer es manifesten violents corrents d'anticlericalisme. La lluita ha estat iniciada. Des d'aleshores el pèndol oscil·larà violentament entre la reacció més tancada i la revolució. La primera, amb el restabliment de la Inquisició per Ferran VII amb l'"Àngel Exterminador" actuant a l'ombra i proposant-se l'extermini dels liberals amb les guerres carlistes. La "revolució" no és antireligiosa pròpiament però sí cada vegada més anticlerical perquè s'havien desbocat les "fúries eclesiàstiques polítiques" —la frase és precisament d'un sacerdot. Efectivament; prelats i canonges van figurar en la Regència d'Urgell la qual fou organitzada per a combatre l'efímer constitucionalisme fertrandí en connivència amb el rei; d'altres van figurar a l'"Àngel Exterminador"; els alts dignataris eclesiàstics eren els inspiradors del Pretendent i llavors sorgí el tipus del capellà "trabucaire" que volia imposar a trets don Carles lluitant per ell i "per la religió"; gairebé tota l'Església espanyola es posà enfront de les reformes liberals i al costat del carlisme. No té res d'estrany que aparegués l'extremisme a l'altra banda, que la política derivés vers l'anticlericalisme, que es decretés la desamortització per a pagar una guerra en la qual el clergat es declarava per l'absolutisme i que ens les

bullangues populars, es cometessin els excessos de les cremes de convents de 1834 i 1835, iniciant una tràgica tradició dintre de l'extremisme.

S'explica en bona part l'allunyament del poble d'una Església que es decantava constantment vers la reacció i la qual apareixia als seus ulls com opressora perquè havia sacrificat molts valors religiosos al manteniment de la seva puixança. Això explica que en cada explosió passional de los lluites polítiques es fes víctima de la fúria popular l'Església, en realitat no com a tal església ni precisament la religió mateixa. Fou la que el sacerdot esmentat abans ha anomenat l'"església musulmanapicaresca", la representada pel "Crist de Tànger", d'Unamuno, la que segons el parer del primerament esmentat, confon el fet espiritual amb el temporal, en detriment d'ambdós, sobretot del primer, a més d'atorgar categoria religiosa i infal·libilitat a les pròpies conviccions polítiques i fins a les comoditats terrenals, imbuïda de la tradició messiànica i racista *avant la lettre* que ha pretès que "Espanya és el poble elegit, cridat a defensar la religió a tot el món, àdhuc, i principalment, amb les armes", amb "la guerra santa com missió típica del poble espanyol, superior quan no enemiga de la tasca apostòlica i de la cura de les ànimes", amb la màxima aspiració de l'"establiment d'un regne en el qual l'Església domini fins en l'ordre temporal, anticipació política del regne de Déu en l'altra vida, antitètica de totes les amonestacions de l'Evangelí".

La derivació del sentiment religiós insatisfet porta a moviments humanitaris o filantròpics de tipus internacional, com la maçoneria, substitutius de la religió oficial per a molts inconformes. Una altra derivació és el misticisme que ha encoratjat sovint les tendències a la reforma social. I en esperits selectes, refugiats en la filosofia, l'esperit religiós produeix tipus com Unamuno o Francisco Giner de los Ríos, profundament cristians així com tots els matisos des de la contemporanització fins l'allunyament de l'església oficial entre els que don Fernando de los Ríos anomenava "successors dels erasmistes". I així Azaña digué, amb la seva discutida i mal interpretada frase,

que "Espanya havia deixat de ser catòlica perquè la 'unitat' imposada anà al fracàs i deixà un buit fora mida difícil d'omplir i una esquerda difícil de soldar". La lluita no tingué aturador. Per una part la reacció no desarmava ni tan sols en els períodes de compromís aparent, perquè aleshores actuava de sota mà i es preparava per a noves embranzides, posant a la pràctica els mètodes de quinta columna. Mentre una minoria es mantenia allunyada de tot, dintre d'Espanya o a l'emigració, després del "abrazo de Vergara", d'altres s'adaptaren en aparença i ingressaren a les files del "moderantisme" mentre sabotejaven l'evolució liberal aprofitant totes les oportunitats per a fer marxa enrera; els bisbes i clergues carlins comptaven, a més, amb elements actius per a aquesta tasca que s'estenien des de la cambra real —on s'arribà a dubtar de la legitimitat del dret de la reina Isabel— fins les diòcesis provincianes i els darrers llogarrets.

No fou possible que sorgís a Espanya un catolicisme liberal i modern com el tingué França fins en temps de la segona República i com l'ha seguit tenint fins als nostres dies. Tots els intents, àdhuc els més tímids, es van torçar de camí absorbits per la reacció o es veieren condemnats al fracàs. Cal esmentar Donoso Cortés que s'empassà del liberalisme de la seva joventut al moderantisme i a la reacció declarada, ambaixador de Narváez a París i ídol dels catòlics reaccionaris del segon Imperi. Un altre cas típic és el de Balmes. Va intentar de donar a la política espanyola un to que ara anomenaríem de centre-dreta en el sentit de compaginar la tradició monàrquica i catòlica amb un constitucionalisme representatiu i amb certes idees liberals; reconegué la necessitat d'evolucionar en sentit progressiu per a evitar la revolució; condemnà, al mateix temps, els règims de força amb el seu despotisme militar que obrava fora de la llei, però no fou escoltat, i a la vegada que fracassaven els seus ingenus intents de reconciliació de les branques dinàstiques en pugna, els moderats es llançaven als braços de Narváez l'actuació del qual era d'un autèntic "espadón". I així fins ara, la jerarquia eclesiàstica ha estat,

Pau VI

sovint, un obstacle a tota reforma i ha pretès de mantenir una influència decisiva en la política. Es va recolzar en la Regent durant la minyonia d'Alfons XIII —recordeu el P. Montaña—; féu fracassar els intents de Canalejas de donar un sentit democràtic a l'Estat; lluità per a mantenir el domini en l'ensenyament, fins en les universitats (recordeu la lluita en les oposicions entre "institucionistes" i clericals); aprofità la dictadura de Primo de Rivera per a consolidar les seves posicions mentre el cardenal Segura actuava de conseller àulic del rei i no s'estigué de conspirar contra la República de seguida d'instaurada i, finalment, els bisbes van llançar-se a la lluita política donant el seu suport al partit agrari, creat per tal d'evitar la reforma agrària, i a la CEDA; intervingueren en les eleccions i, finalment, van adherir-se a la croada. Cal repassar les antifones cantades en certa recepció a Franco al monestir d'El Esco-

rial. No té res d'estrany que Ossorio y Gallardo es quedés sol en intentar organitzar un partit demòcrata-cristià inspirat en les encíclics de Lleó XIII i s'escoltés la famosa frase de Lamamié de Clairac: "Si en esto consiste el catolicismo, me hago moro", quan Jiménez Fernández, ministre de la CEDA, va voler realitzar una reforma agrària. "El liberalismo es pecado" deia el títol d'un llibre de Sardà i Salvany que, en la nostra joventut, vèiem als aparadors de les llibreries de Barcelona i encara hi hagué un catecisme en les pàgines del qual es qualificava el liberalisme de pecat mortal.

Les tendències a una religiositat més "humana" en relació amb els temps moderns compatible amb el desenvolupament científic, en la filosofia i l'exègesi bíblica que representava el pontificat de Lleó XIII, amb l'inici del reconeixement de la necessitat d'una justícia social que es definia en l'encíclica "Rerum Novarum" del papa esmentat, poca fou la influència que tingueren a Espanya. Potser es podria senyalar l'obra filosòfica del professor Zaragüeta que havia estudiat a Lovaina i tornà amb les noves tendències que imprimí a la filosofia catòlica el cardenal Mercier seguint les inspiracions de Lleó XIII. El catolicisme oficial seguí reaccionari. La discussió entre krausistes i ortodoxos s'havia perpetuat. Menéndez y Pelayo malgrat la seva evolució posterior era presentat com el campió de la lluita a favor d'una ortodòxia intransigent i contra la "irreligió" que es suposava encarnada en el krausisme, i les seves conseqüències foren la fundació de la "Institución Libre de Enseñanza". Aquesta institució representava una educació certament laica però, a la vegada, sostenia el principi de la llibertat religiosa i de les creences. Don Francisco Giner, el seu germà Herme-negildo, Cossío i d'altres homes de la "Institución", eren d'esperit essencialment cristià.

La República espanyola separà, és cert, l'Església de l'Estat, mesura aprovada per molts catòlics sincers i la qual, avui, està lluny de semblar heterodoxa. No perseguí ningú per les seves conviccions religioses i fins en les convulsions revolucionàries posteriors durant les quals, lamentablement, foren morts molts religiosos, no ho foren

pel fet d'ésser-ho sinó per suposar-los feixistes —com van reconèixer els reports de les comissions britàniques que van visitar el territori republicà— i sempre contra el parer i la política dels governs republicans els quals van fer tots els possibles per a protegir-los.² Durant la guerra el govern republicà intentà de restablir la normalitat religiosa. En 1937, el ministre Manuel de Irujo va projectar la creació d'una Comissaria de Cultes —un any després fou establerta pel govern Negrín— i proclamà de nou que ningú podia ser perseguit per les seves opinions o creences religioses i autoritzà l'obertura de capelles privades pràcticament convertides en esglésies públiques, davant de les dificultats de restablir el culte oficialment i al qual restabliment s'oposaren representants de la jerarquia eclesiàstica. Des del ministeri de Defensa, Indalecio Prieto dictà disposicions que garantien les pràctiques religioses dels creients a l'exèrcit i eximí del servei armat els reclutes que tinguessin caràcter sacerdotal —la qual cosa no sabem que hagués estat practicada abans per cap altre govern— destinant-los a serveis de sanitat i hospitalaris. Des del Departament de Justícia del govern de Catalunya, van dictar-se repetides disposicions per a garantir la llibertat i les pràctiques religioses, així com els auxilis espirituals a les presons de Catalunya. Per la seva part, el nostre col·lega de Governació, Antoni M. Sbert, garantí l'emparament de la Llei d'associacions a les del culte religiós. A més, d'acord amb el president de la República, Manuel Azaña, i amb el govern, el ministre Giral entaulà negociacions pel retorn a Catalunya del cardenal Vidal i Barraquer. Cal recordar, també, que el bisbe de Menorca, monsenyor

² Recordem els sacerdots salvats en els moments de més perill pel conseller Ventura Gassol, d'acord amb el president Companys, entre ells, el cardenal Vidal i Barraquer i el bisbe de Girona, doctor Cartanyà, amb el qual parlàrem al despatx de Gassol la vigília de la seva marxa a l'estranger. Per cert que en el llibre de José Gironella *Un millón de muertos* es parla del seu "assassinat" al cementiri de Girona i té la barra l'autor de transcriure les seves "darreres paraules". Una vegada acabada la guerra, el doctor Cartanyà retornà a la seva diòcesi.

Torres, durant tota la guerra restà a la seva diòcesi compresa dintre del territori republicà. S'esperava el restabliment del culte a finals del 1938 quan el Vaticà atorgà poders especials sobre tota l'arquidiòcesi al vicari capitular de Tarragona, poders superiors als dels altres vicaris capitulars, i un enviat del Vaticà, monsenyor Villeneuve, es trobava en camí a l'esmentat objecte; no arribà ateses les dificultats durant les darreres etapes de la guerra. Va ser mitjancer amb el Papa, l'arquebisbe de París, cardenal Verdier, que estava en relació amb els dirigents d'Unió Democràtica. Per a preparar la normalització del culte, nosaltres des de la Conselleria de Justícia de la Generalitat, havíem encarregat una enquesta als jutges municipals de Catalunya sobre l'estat en què es trobaven les esglésies per tal d'obrir aquelles que es trobessin en condicions adequades.³

Després de Joan XXIII i de Pau VI, així, com del Concili Vaticà II, assistim a un moviment de renovació i "aggiornamento" que ens omple d'esperança perquè s'imposin les bones tradicions de llibertat religiosa, essencials per a la sinceritat del sentiment i perquè sigui possible el diàleg amb els "germans separats" i, àdhuc, amb els no creients. Solament d'aquesta manera podran sorgir els valors essencials i eterns del Missatge de Jesús de Nazaret, a condició que es renunciï a "vencer sin convencer", la qual cosa ha permès a Espanya de mantenir una unitat catòlica superficial desproveïda de "charitas", amor, amb tan tràgiques conseqüències.

L'obsessió de mantenir la lletra en detriment de l'esperit sembla estar en franca decadència. Han estat anul·lades les excomunicacions del temps del Cisma d'Orient; el Papa ha fet oració conjunta amb el Patriarca ortodox grec, amb un ministre metodista i amb l'arquebisbe anglicà Ramsey; Galileu —que havia estat perseguit per la Inquisició— ha estat justificat, s'han suprimit l'índex de llibres prohibits i el Sant Ofici. Joan XXIII proclamà que l'Església, més que condemnant, haurà de fer prevaler el mètode de l'amor, de la misericòrdia i de la pobresa evangèlica —l'"Església dels pobres". Ara es torna a complir el que Crist

Cardenal Vidal i Barraquer

expressà amb les paraules "doneu a Déu el que sigui de Déu i al Cèsar el que és del Cèsar", i d'aquesta manera es rectifica una política secular que a la Edat Mitjana formulà la doctrina de les "dues espases" i que cristal·litzà en la butlla "Unam Sanctam" a l'empara de la qual els Papes s'havien convertit en potència secular que pretenia tenir el dret de nomenar i depositar els reis la qual cosa fou l'origen de molts conflictes al mateix temps que féu possible que els reis parlessin del seu "dret diví" en el qual van fundar el seu absolutisme, no sols com Felip II d'Espanya, Lluís XIV i Carles X de França sinó també els prin-

³ Hem fet història d'aquests fets i hem publicat els documents adients en les nostres *Notas al libro de H. Tomas sobre la guerra civil española* ("Ciencias políticas y sociales". Revista de la Escuela Nacional de Ciencias Políticas y Sociales. Universidad de México, año VIII, No. 30, oct.-dic. 1962, 523:565 pp).

Lluís Companys, s'adreça als soldats catalans

ceps protestants com Jaume I d'Anglaterra. La nova doctrina de les relacions amb l'Estat i amb els partits polítics —amb esferes d'acció diferents de les de l'Església— de Pau VI i del Concili Vaticà II, l'ha caracteritzada perfectament el bisbe mexicà Méndez Arceo, de Cuernavaca, amb paraules justes: “Una clara distinció entre la sociedad civil y la Iglesia. El fin de la sociedad civil es procurar el bien común

temporal, el bien de todo hombre, materia y espíritu; el fin de la Iglesia, en cambio, es anunciar la salvación, el designio de Dios cuyo centro es Cristo, y proporcionar los medios para alcanzar esta salvación. A la jerarquía, para la salvación, no le toca tener parte en el orden político concreto. Por lo tanto, la Iglesia tiene que evitar constantemente la tentación insistente, de utilizar el poder político y, por lo tanto, a los partidos políticos para su obra de evangelización y santificación. La experiencia nos enseña cuanto daño ha recibido la causa de la religión por haber sido descuidado en no pocas ocasiones este principio en América Latina —i nosaltres afegírem: “I a Espanya”—. El uso de los partidos y del poder político para lograr metas religiosas, hiere la libertad religiosa de los demás y coloca la religión en el campo de lo discutible y de la lucha humana. En nuestros días, en una sociedad cada vez más pluralista, no conviene de ninguna manera que existan partidos políticos confesionales o con etiquetas de confesionalidad”.

Es proclama el dret a la llibertat religiosa i es dialoga amb els protestants i els ortodoxos, fins amb els jueus i amb altres religions no cristianes, els valors de les quals són reconeguts amb respecte, àdhuc no es refusa el diàleg amb els no creients i es proclama que no es pot imposar a ningú, i menys per la força, una creença religiosa. Es vol que l'ecumenisme en la unitat de l'Església, respecti les seves varietats arrencant de la tradició evangèlica i, a més, es cerquen els contactes amb ortodoxos i protestants.

Es rectifica l'aliança i la complicitat amb els poderosos i amb la burgesia opressora que ha provocat, amb l'oblit de l'Evangeli —amor a tots els homes— l'allunyament de les masses i dels intel·lectuals progressistes.

Es justifiquen els sacerdots-obrers i no es defuig el diàleg amb altres concepcions de la societat i de l'economia. Un arquebisbe brasiler, Helder Câmara, diu que l'Església ha de deixar de ser fre i convertir-se en motor. Es proclama la llibertat de la investigació, àdhuc en els problemes bíblics, difícils i lluny d'haver estat resolts.

A Roma va posar-se una processó sota el signe de la penitència per les faltes comeses per l'Església que han contribuït a la ruptura de la unitat, al divorci entre la religió i la ciència en moltes ocasions, així com amb les persecucions religioses, proclamant-se que no és lícit d'imposar la veritat per la força sinó que cal fer-la acceptar lliurement per convicció respectant-se la diversitat.

No s'ha acabat la tasca i ara cal posar en pràctica els principis proclamats amb tanta generositat. En molts llocs —com en una minoria del Concili— aquells principis no són vistos amb simpatia i junt a la llum existeixen zones d'ombra. Els catòlics liberals, però, comencen a respirar lliurement. Els d'Espanya que tenien clavades al cor tantes espines doloroses —la Inquisició, les croades, el suport de la jerarquia al franquisme, l'abandó per la cúria reaccionària— comencen a respirar el nou aire pur. No cal oblidar que molts bisbes espanyols —amb nobles excepcions— s'arregleren entre els elements reaccionaris del Concili, els quals es recolzaven en la burocràcia vaticana —a vegades actuava a espatlles del Papa— presentant esquemes per a ésser discutides poc satisfactòries que desvetllaren una tempestuosa oposició la qual cosa obligà que fossin retirades per disposició del Sant Pare i modificades d'acord amb les esmenes presentades. Un cardenal del grup reaccionari davant d'aquelles esmenes, sembla que digué: "Paguem un quart d'hora de bogeria de Joan XXIII". Per altra part el govern espanyol, contra la recomanació del Concili, no renuncia a la intervenció en els nomenaments episcopals i no respecta la llibertat de l'Església la qual en molts assumptes resta a mercè de l'Estat en haver-se restaurat les antigues regalies i l'històric patronat. De mal grat ha estat reconeguda la llibertat per a altres esglésies i es vol reduir aqueixa llibertat a la mera tolerància, contra l'esperit i la lletra dels decrets conciliaris. Fet i fet, a la llarga, tot haurà de canviar. Un símptoma esperançador és l'actitud dels mateixos sacerdots liberals espanyols, cada dia en major nombre, com he palesa la protesta violenta contra la imposició de l'arquebisbe de Barcelona i

Manuel Azaña

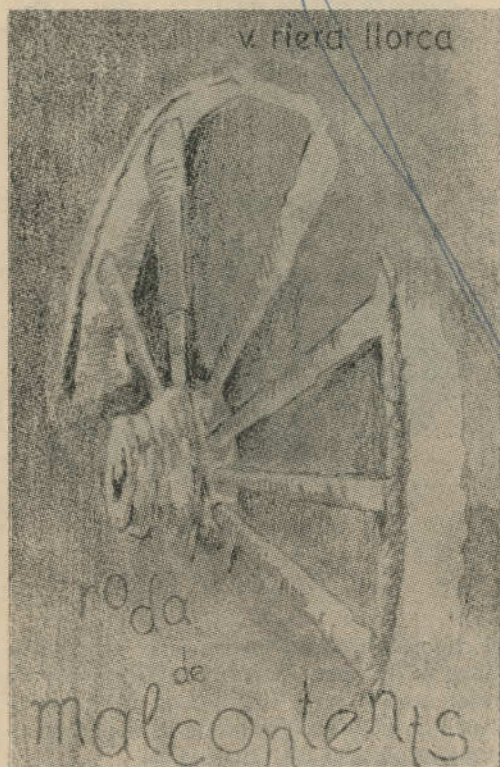
el suport als obrers en les seves reivindicacions de llibertat. Això ens confirma que no volen seguir essent instrument de la intolerant i despòtica expressió de les superestructures imposades als seus pobles.

OBRAS COMPLETAS DE MANUEL AZAÑA

- Tomo I. Escritos juveniles. De historia y política francesa y española. Creación literaria. 1032 pp.
- Tomo II. Una política. En el poder y en la oposición. 1004 pp.
- Tomo III. El tránsito de un mundo histórico. (1934-1940). La recuperación del ideal republicano. La guerra de España y su significado. 1012 pp.
- Tomo IV. Memorias políticas y de guerra. 966 pp. Cada tomo, en tela, \$ 150.00

ELS HOMES I ELS FETS

per Domènec GUANSÉ

NOMÉS el fat que d'uns quaranta anys ençà pesa damunt la nostra terra explica —i ho explica amb prou claredat i eloqüència— que la producció novel·lística de Riera Llorca sigui tan escassa: dues novel·les publicades i, si la informació no em falla, quatre d'inèdites. Ell, essencialment, és narrador i en la novel·la ha trobat el vehicle més adequat per comunicar-se. De novel·lista, en posseeix dues qualitats bàsiques: un concepte personal de la novel·la, i una concepció personal del món i dels homes. I, a jutjar per les dues novel·les que

ha publicat, l'inspiren uns determinats motius i el guia una determinada finalitat, fàcilment discernibles.

Dintre aquesta unitat de concepció i de propòsits, les dues obres publicades són, però, molt diferents: diferents pel tema, per l'acció, pels caràcters, pel lloc i per l'època. Com és sabut, la primera, *Tots tres surten per l'Ozama*, és un episodi de l'èxode i de la dispersió, i l'acció correspon, per tant, als primers anys quaranta; la segona, és a dir l'actual *Roda de malcontents*, obra finalista al Sant Jordi 1967, publicada ara per l'Editorial Cadi, és una evocació de la Barcelona dels anys trenta, d'aquells anys en què, sota la influència del feixisme, començava a incubar-se la guerra civil espanyola. Tenen, però, això de comú: que llur ferment dramàtic el produeixen els refugiats polítics. Refugiats de signe ben diferent: en la primera, els refugiats són catalans que topen amb un món exòtic, externament enlluernador, però amb un fons de crueltat i violència; en la segona, els refugiats són antifeixistes italians, perseguits per feixistes que han pres Barcelona per camp d'operacions, alemanys fugitius del nazisme i, interferint-s'hi en certa manera, alguns andalusos que arribaven en aquest El Dorado ibèric en busca de remei a una misèria secular.

Una observació potser digna d'anotar-se és que, els andalusos a part, els refugiats d'una i altre novel·la posseeixen característiques semblants: marxen a les palpentes; busquen uns misers papers que els donin carta de ciutadania en algun racó de món; els divideixen unes semblants discòrdies i, derrotats, però no vençuts —grandesa i misèria de l'exili— tracten de prosseguir en terra estranya la defensa de la pròpia ideologia sense aconseguir d'organitzar-se.

Certament, a *Roda de malcontents* no trobem la violència, la brutalitat que caracteritza *Tots tres surten per l'Ozama* i que

foren els seus Directors generals, Rafael Tasis i Marca i Joan de Garganta i del senyor Imbert, Cap de serveis. Vaig visitar diferents vegades les presons de Barcelona, Tarragona, Girona, Manresa, Vic i Figueres, així com el Reformatori de Cerdanyola. Després de la visita a la presó de Tarragona, vaig publicar un decret manant traslladar els presos del Castell de Pilats, el monument romà, trasllat que s'aconseguí més tard. Fou modèlica la presó de dones de Barcelona en la qual realitzà una tasca molt meritòria la directora Isabel Peiró. L'esmentada presó fou traslladada de l'antic edifici del carrer Amàlia a un convent de Sant Gervasi, on s'instal·là una biblioteca en la inauguració de la qual es celebrà una festa amb recitació de poesies i amb un concert. Altres presons foren reformades amb les obres necessàries i el règim que hi fou establert es distingí per la seva modernitat i el tracte humà als reclusos havent merescut l'elogi de perodistes estrangers que les van visitar en diverses ocasions. Hi havien molts condemnats pels tribunals revolucionaris o sense formació de causa, per "feixistes", que havien estat empresonats pels Comitès en l'etapa revolucionària, així com "antifeixistes", sobretot anarquistes i del POUM que ho havien estat després dels fets de maig. Es van revisar les sentències anul·lant-les quan eren irregulars o injustes i molts presos foren alliberats.

En visitar les presons sovint hi trobava coneguts i fins amics meus suposats "feixistes". Aquest fou el cas a Barcelona d'un company meu d'estudis de Dret que havia estat administrador d'una fàbrica de Badalona el propietari de la qual s'havia fet escàpol, i que fou empresonat perquè el seu nom figurava a les llistes de les conferències de Sant Vicenç de Paul, organització benèfica que era objecte d'especial predilecció per part dels "Comitès" perquè de vegades havien coaccionat els que rebien socors a fi que votessin contra el Front Popular. No cal dir que fou alliberat. A Girona vaig trobar el canonge doctor Morera, home excel·lent i apolític, erudit eminent, i altres clergues que també foren posats en llibertat.

Al Reformatori de Cerdanyola s'hi trobava l'editor Gustau Gili, condemnat a diversos anys, injustament; fou revisada la causa i alliberat. Dies després em féu una visita per a agrair-m'ho.

Cal esmentar especialment el cas del doctor Morera i dels altres clergues de Girona. Foren empresonats els primers dies de la revolució però sortosament un dels funcionaris nomenats pel Comitè era un vell anarquista, home honrat i humà que alleugerí en el possible la situació dels presos i a qui jo vaig nomenar oficial de presons. En ocasió del bombardeig de Tossa pel vaixell de guerra "Canarias", el comitè volia afusellar, en represàlia, els capellans presos. L'esmentat anarquista s'hi oposà enèrgicament i aconseguí salvar-los. Després, per a alleugerir-los la captivitat, els encarregà feines per les quals estaven capacitats especialment: al doctor Morera i a d'altres, tots els matins els enviava a la catedral on podien treballar al seu Arxiu, i als que no havien tingut més activitat que la del seu magisteri, també a la catedral els organitzà un taller de restauració d'obres d'art religiós dient-los que com siga que ell havia estat a la presó moltes vegades es compadía dels que llavors es trobaven en el mateix cas i volia fer-los l'empresonament més suportable.

Cal posar en lleu l'actuació de Marc Aureli Vila al Tribunal de Menors enfocada a la reeducació dels menors delinqüents. També es normalitzà el funcionament del Col·legi de Notaris respectant la seva autonomia, i el d'advocats el darrer degà del qual fou el prestigiós advocat i ex-ministre Joan Moles. La darrera dependència de la Conselleria que es reorganitzà fou el Patronat de Protecció a la Dona.

Normalitzada l'administració de la justícia, funcionant normalment els tribunals —àdhuc havent-se restablert l'ús de les togues dels magistrats— jo mantenía relacions freqüents i sempre amistoses amb el ministre de Justícia del govern de la República, Irujo, relacions que sovintejaren més quan el govern es traslladà a Barcelona. En una de les nostres converses després d'una visita al Palau de Justícia el 16 de novembre de 1937, vam decidir d'invitar a juristes

francesos i anglesos a visitar Barcelona perquè observessin com funcionaven els tribunals. Per a organitzar aquesta visita vaig anar a París i a Londres. A París m'ajudà molt Henri Torrès, el conegut advocat defensor de Macià quan els fets de Prats de Molló. Torrès em donà cartes de presentació pel "bâtonnier" de "L'Ordre des avocats" i per a diferents magistrats. Demanada una entrevista amb el "bâtonnier" no hi hagué manera que me le concedís; suposo que devia ser simpatitzant amb els franquistes. En canvi un magistrat de la Cour d'Appel em rebé molt cordialment; em féu visitar el Palau de Justícia mentre jo li anava explicant el què féiem a Barcelona i tot li semblà bé però quan li vaig dir que havíem dictat disposicions per a simplificar el procediment civil em digué: "Ah! mon ami, ceci n'est pas bien; il faut que la justice soit lente". El nostre projecte, però, fracassà perquè poc després dimití Irujo, i els seus successors se'n van desinteressar la qual cosa no va fer possible de cursar les invitacions que havien de ser

trameses a través del govern de la República i dels ambaixadors. D'aquests, tant Ossorio que era el de França com Azcárate a Londres hi estaven força interessats. A desgrat de no haver-se pogut realitzar la projectada visita dels juristes, anà a Barcelona el fiscal de la "Cour d'Appel" de Montpeller, M. Paul Bretonneau, el mes de gener de 1938.

Per altra banda s'havien creat els Tribunals de Guàrdia el funcionament dels quals no ens semblava bé ni a mi ni a Irujo qui dimití precisament perquè el Cap del Govern, Negrín, imposà la seva creació. El mes de setembre de 1937 havia visitat Barcelona el príncep Loewenstein qui més tard publicà un llibre reconeixent la normalitat de la vida aconseguida pel Govern de la Generalitat i elogiant especialment el que havia portat a cap la Conselleria de Justícia.

En el número pròxim. LES RELACIONS DE LA GENERALITAT AMB EL GOVERN CENTRAL: UN CASAMENT PER FORÇA.

Joyería
ALTABA, S. A.

Ω
AGENCIA OFICIAL
OMEGA

GENOVA 65-C
COLONIA JUAREZ

TEL. 514-54-84
MEXICO 6, D. F.

Xaloc n. 53 agost 72
Negrin

27

LA CONSELLERIA DE JUSTICIA DE LA GENERALITAT

JULIOL DE 1937 FINS A LA FI DE LA GUERRA

per PERE BOSCH-GIMPERA

LES RELACIONS DE LA GENERALITAT AMB
EL GOVERN CENTRAL: UN CASAMENT PER
FORÇA

A València

QUAN EL GOVERN de la República encara era a València, el President Companys que preveia futures dificultats, per dues vegades delegà consellers de la Generalitat perquè establissin amb Negrín la manera de conviure i d'actuar els dos governs en el nostre territori. La primera vegada fórem Carles Pi Sunyer i jo mateix que anàrem a València. Negrín estigué molt cordial amb nosaltres i a fi de parlar amb més llibertat que al ministeri ens portà a una platja però aviat l'envoltaren les autoritats del poble i altra gent i es féu tard. No vam tenir temps més que per a bescanviar bons desitjos i la promesa de Negrín que no hi hauria problemes i que tot s'arranjaria amistosament. Calgué retornar a València sense arribar a cap conclusió ni decidir res. La segona vegada hi anaren, si no recordo malament, Terradelles, Sbert i Comorera amb resultat semblant.

Durant el primera viatge a València vaig visitar a La Pobleta el President Azaña. Estava encara sota la mala impressió dels fets de maig, aïllat i gairebé incomunicat

al Palau del Parlament, a Barcelona. Li quedà un ressentiment contra el govern de la Generalitat el qual, tanmateix, no es trobava en millors condicions. Vencent totes les dificultats, una nit, Sbert i Terradelles, enmig dels trets i saltant barricades, l'anaren a visitar. Jo vaig intentar suavitzar la situació i li vaig fer present que el president Companys aconseguiria la normalització de la vida a Catalunya i que tots desitjàvem que hi tornés. No em sembla que l'hagués convençut perquè a les seves "Memorias" fa referència a la meua visita i diu: "Diríase que el ambiente político de la Generalitat se va tragando a Bosch y que este hombre, tan firme, tan claro, tan seguro de sus opiniones, hace tiempo que se va deslizando, quizá sin darse cuenta, hacia la turbiedad indecisa, desconfiada y desconfiable, de la táctica dominante en Barcelona... Deseo que Bosch-Gimpera no acabe así". Malgrat tot, les meves relacions amb Azaña continuaren essent molt cordials i sempre em demostrà una gran amistat.

Quan el govern de la República es trobava encara a València, pel setembre de 1937 vaig anar-hi a fer una gestió prop de Prieto i de Zugazagoitia que era ministre de Governació llavors, a propòsit d'un incident que hi hagué amb la censura dels diaris de Barcelona. La censura depenia del conseller de Governació Sbert però els consellers Co-

morera i Vidiella hi intervenien i, en un cert moment, van fer publicar una informació d'acords del Consell de la Generalitat inexacta i tendenciosa. Comorera, sobretot, es considerava com una mena de representant del govern de la República, però principalment dels ministres socialistes. Vaig visitar a Prieto qui m'assegurà que no tenia cap relació amb Comorera i el mateix em digué Zugazagoitia.

A Barcelona

Instal·lat el govern de la República a Barcelona, aviat van començar les dificultats a desgrat que el president Companys desitjava compaginar les atribucions de la Generalitat segons l'Estatut amb l'acció del govern de la República. Mai aconseguí que Negrín l'escoltés. Negrín i el ministre de Governació —sobretot quan ho fou Paulino Gómez amb qui ja havíem tingut dificultats quan exercia de cap de policia de Barcelona— invadien constantment atribucions de la Generalitat i en prescindien. Es requisaven arbitràriament vivendes per als funcionaris de l'Estat, i els carabiners que ocupaven la frontera, amb les requisites i d'altres mesures arbitràries, provocaven conflictes constants amb les viles i els pobles.

A Justícia, mentre fou ministre Irujo no es van presentar problemes i sempre, quan es tractava d'assumptes que podien afectar les atribucions de la conselleria de la Generalitat, es posava, primer, en comunicació amb mi i arribàvem fàcilment a un acord. En crear-se, per exemple, el Tribunal d'Espionatge per les necessitats de la guerra, foren consultats el nomenament de magistrats i la tramitació al govern de la República es féu a través de la Conselleria. La situació canvià en ésser substituït Irujo per altres persones al cap del ministeri i prou es veié el canvi d'orientació amb la intervenció del SIM i amb l'actuació dels Tribunals de Guàrdia, creats per a perseguir delictes *in fraganti* o casos especialment greus, els quals van estendre la seva competència esdevenint un tapabrutis de les irregularitats del SIM. No hi valgueren les

nostres protestes ni es contestaven les nostres preguntes referents a detencions que sabíem injustificades. El Tribunal de Guàrdia era format per un jutge de carrera, un militar, representant del ministeri de Defensa —generalment pertanyent al SIM— i un representant dels serveis d'Ordre Públic, és a dir, un policia, nomenats tots ells sense cap intervenció nostra, pel ministeri de Justícia de la República. Quan, al principi, les sentències eren fonamentades més o menys correctament, abans de tramitar-les, eren estudiades a la Conselleria i s'acompanyaven amb un memoràndum nostre fent remarcar les irregularitats. Després, per a evitar aquest entrebanc, la condemna es fundava sempre en la confessió de l'acusat —obtinguda pel SIM no sempre legalment— o bé en el testimoni sospitós d'un dels seus agents. Jo no tenia altre recurs, llavors, que parlar oficiosament amb els ministres amics, Irujo, Giral o Aguadé els quals poc podien fer.

El President intentava discutir la situació amb Negrín i, en la dificultat de fer-ho, li escrigué diferents vegades. Els incidents es repetien a la frontera, a les poblacions s'atropellaven les autoritats municipals per la policia de l'Estat i el SIM. Després de reports detallats que tant Sbert com jo li vam presentar, el President envià a Negrín un document de protesta.¹

L'ombra del SIM i el "Villa de Madrid"

El que féu vessar la copa, fou l'afusellament d'uns presos del vaixell "Villa de Madrid" ancorat al port de Barcelona i habilitat com a presó i que depenia del SIM, i la irrupció armada de forces del govern de la República al Correccional de Figueres, assassinant el funcionari que havia denunciat els abusos d'aquella organització el qual

¹ Publicat a P. Bosch-Gimpera: "Notas al libro de H. Thomas sobre la guerra civil española". (Universidad Nacional Autónoma de México, "Ciencias políticas y sociales". Revista de la Escuela Nacional de Ciencias políticas y sociales, año VIII, N° 30, 1962, pp. 554-557).

suposà suïcidat però que aparegué mort amb tres ferides mortals al cap.

El govern de la República a Barcelona, al principi portava els seus presos a la presó Model a la seva disposició. Hi havia especialment presos polítics que esperaven canviar amb republicans de la zona franquista. També hi eren portats els detinguts per la policia de l'Estat i per ordre del ministeri de Governació. Amb el temps, el govern de la República organitzà les seves pròpies presons en les quals nosaltres no hi teníem cap intervenció ni en sabíem gran cosa. Una d'elles era per a presos distingits on hi foren conduïts el diputat de la Ceda, Llàcia, el general Ascenció, el duc de Santa Cristina i el bisbe de Terol. Per la seva banda, el SIM organitzà les seves presons, una al carrer de Saragossa i a més s'habilità per a presó del SIM l'edifici del Seminari Conciliar de Barcelona; es sabia que els presos eren maltractats i amb les confessions que se'ls arrencava eren portats als Tribunals de Guàrdia, en els quals el jutge era impotent per a influir en les sentències mentre poc a poc van estendre ilegalment la seva competència a tota mena de delictes polítics sovint molt dubtosos. Els agents del SIM eren, algunes vegades, incompetents i dominats per a una mena de venjança—molts d'elles eren antics miners d'Astúries que havien estat perseguïts o torturats per la policia després dels fets de 1934—i practicaven detencions a tort i a dret, després de registres en cases de falangistes als que en seguïen d'altres als domicilis de persones els telèfons dels quals trobaven especialment anotats o bé en virtut de delacions fetes per prostitutes que havien destacat als hotels, la veracitat de les quals era molt discutible. Un altre mètode de la policia de Governació i del SIM era el de sorprendre, els diumenges, els que en cases particulars assistien a misses que s'hi deien i que, segons la policia, després de la missa escoltaven la ràdio facciosa la qual cosa ja consideraven com signe de feixisme. També perseguïen els que cotitzaven pels "Socors blanc"; molts, sense ser feixistes, ho feien en veure perduda la guerra i volien prendre precaucions per al demà. També eren de-

tinguts els que havien format cèl·lules de Falange que en els darrers temps de la guerra es van multiplicar. Cal reconèixer que en algun cas van descobrir realment delictes majors com fou el cas, a Girona, d'una emissora clandestina que avisava a l'altra zona els moviments de vaixells al port de Barcelona els quals després eren bombardejats. Aquest fet el descriu José Ma. Gironella al seu llibre *Un millón de muertos* publicat després de la guerra en el qual es donen tota mena de detalls sobre la "quinta columna" de Girona, barrejant-hi falsedats com la de l'assassinat del bisbe doctor Cartanyà amb les seves "darreres paraules" quan, en realitat, havia estat salvat per la Generalitat i embarcat en començar la guerra i vivia tranquilament a Perpinyà esperant el triomf franquista.

Els procediments del SIM, la irregularitat dels processos dels Tribunals de Guàrdia i les detencions injustificades foren objecte de constants protestes de la Conselleria de Justícia com la que motivà la irrupció del SIM a la nostra presó de Figueres i les desaparicions de persones que després van resultar mortes. No cal dir que les nostres protestes van resultar, sovint, sense cap efecte i que mai eren contestades.

Una de les presons que organitzà el govern de la República fou en el vaixell "Villa de Madrid", ancorat al port de Barcelona. La Generalitat solament havia utilitzat vaixells com a presó en els primers mesos de la guerra i on es van portar els militars que foren jutjats legalment per haver pres part activa en la subversió. Quan el "Villa de Madrid" era presó del govern central em van telefonar que els agents del SIM n'havien tret un cert nombre de presos i els havien afusellat tranquilament i il·legalment a les platges de Garraf. Encara conservo una cicatriu a la mà esquerra d'una ferida que em causà en trencar-se un vidre que cobria la meua taula de treball de la Conselleria en donar-hi un cop de puny per la indignació que em produí la notícia. Immediatament es féu una protesta prop dels ministres amics i aquesta vegada fou eficaç perquè es processà el cap del SIM. Al "Villa de Madrid" hi van caure bombes

diverses vegades i, a la fi, el govern de la República es decidí a traslladar els presos a les seves pròpies presons. M'he cregut en el deure de relatar aquests incidents perquè després de la guerra havia corregut la brama a la zona franquista que jo havia donat ordre d'enfonsar aquell vaixell amb els mil cinc-cents feixistes que hi havia empresonats. No solament el "Villa de Madrid" no

depenia de nosaltres sinó que jo em vaig assabentar que era una presó del govern de la República per primera vegada en telefonar-me el fet esmentat.

En el pròxim número: LES RELACIONS DE LA GENERALITAT AMB EL GOVERN CENTRAL: L'ETAPA NEGRÍN.

JOCS FLORALS DE LA LLENGUA CATALANA

GINEBRA, 29 D'OCTUBRE DE 1972

CARTELL

Premis tradicionals de Poesia

FLOR NATURAL.—Premi a la millor poesia que canti l'amor. Dotat amb mil francs suïssos per "Casa Nostra" de Suïssa i d'Alemanya.

ENGLANTINA D'OR.—A la millor poesia de caràcter patriòtic, sobre tema històric o aspectes presents o futurs de Catalunya. Dotat amb dos-cents dòlars pel Centre Català de Santiago de Xile.

VIOLA D'OR I ARGENT.—A la millor poesia que enalteixi la fidelitat als valors espirituals. Dotat amb set cents cinquanta francs suïssos pel patronat dels Jocs Florals.

Premis extraordinaris

PREMI PRAT DE LA RIBA.—Instituit i dotat amb dos-cents dòlars, pels senyors Josep i Jeroni Bertran Cusiné, de la ciutat de Mèxic, al millor treball sobre la vida econòmica o jurídica de Catalunya. Un exemplar del treball premiat haurà de lliurar-se als dotadors, els quals es reserven el dret de publicar-lo. El premi és indivisible.

PREMI ECONOMIA CATALANA.—Dotat amb mil cinc-cents

francs suïssos, pel senyor Antoni de Cabestany i Puig, al millor estudi sobre l'economia dels Països Catalans en règim d'independència nacional.

PREMI POMPEU FABRA.—Instituit i dotat amb cent dòlars, pel Patronat dels Jocs Florals de la Llengua Catalana de Mèxic, al millor treball sobre un tema relatiu a l'idioma català.

PREMI PRESIDENT COMPANYS.—Instituit i dotat amb dos-cents dòlars, per l'Orfeó Català de Mèxic, al millor treball de caràcter històric que estudiï preferentment els moviments liberals i democràtics als Països Catalans.

PREMI PRESIDENT MACIÀ.—Dotat amb dos-cents dòlars, pel senyor Josep Parés i Boix, de la ciutat de Mèxic, al millor treball o composició, en prosa o en vers, sobre tema lliure. El Consistori, si ho creu convenient, podrà distribuir aquesta dotació en dos premis de cent dòlars cada un.

PREMI PAU CASALS.—Instituit i dotat amb cent dòlars, pel Centre Català de Guadajajara (Mèxic), al millor treball sobre música o dansa catalana.

PREMI JOSEP ENRIQUE RODÓ.—Dotat amb cent dòlars, pel Casal Català de Montevideo al millor treball sobre la projecció humana i artística de la figura de Margarida Xirgu als tres anys de la seva mort.

PREMI JAUME SERRA HUNTER.—Instituit i dotat amb cent dòlars, per l'Institut Català de Cultura de Mèxic, al millor estudi relatiu a la història de la cultura catalana.

PREMI AUGUST PI I SUNYER.—Dotat amb cent dòlars, pel Centre Català de Caracas, al millor treball d'investigació o divulgació científica.

PREMI IGNASI IGLÈSIAS.—Dotat amb cent dòlars, pel Casal de Catalunya de Buenos Aires, al millor drama o comèdia en català.

PREMI VÍCTOR CATALÀ.—Dotat amb cent dòlars, pel senyor Josep Roure, al millor recull de contes i narracions en prosa.

PREMI ANGLO-CATALAN SOCIETY.—Dotat amb quinze lliures esterlines a la millor traducció inèdita al català d'un poema o conjunt de poemes d'autor anglès.

PREMI MONTEPIO DE MONTSERRAT.—Dotat amb tres-cents pesos argentins, per l'Associació Catalana "Montepío de Montserrat", de Buenos Aires, al millor treball d'estudi crític, tècnic, històric, etc. sobre qual-sevol de les diferents formes d'acció mutual.

PREMI E. VILANOVA.—Instituit i dotat amb dos-cents cinquanta francs francesos, per

(Passa a la pàgina 147)

LA CONSELLERIA DE JUSTICIA DE LA GENERALITAT

DE 1937 A LA FI DE LA GUERRA

per PERE BOSCH-GIMPERA

LES RELACIONS DE LA GENERALITAT AMB
EL GOVERN CENTRAL

L'etapa Negrín

LA TENSÍO en les relacions de la Generalitat amb el Govern central arribà al màxim a l'agost de 1938 a conseqüència de la qual es produí la dimissió de Jaume Aiguader, ministre de Treball i Assistència Social a la qual, per solidaritat s'afegí Manuel Irujo, ministre sense cartera.

El Consell de ministres es reunia poques vegades i es vivia una dictadura personal del seu president; fins i tot era difícil als ministres veure'l i poder-li parlar. En reunir-se el Consell s'acumulaven les resolucions a prendre, i calia fer-ho amb precipitació, sense estudi ni discussió suficient. En aquella reunió d'agost, Negrín presentà tres decrets; un que militaritzava la justícia, amb el pretext que els tribunals, àdhuc els de guàrdia, procedien amb massa lenitat, el que de fet la lluirava ja del tot al SIM; un altre decret traslladava a Catalunya una sala d'Audiència d'Albacete; el tercer feia incautar per l'Estat les fàbriques d'indústries de guerra de la Generalitat que tant havien costat d'organitzar i que havien funcionat

eficaçment, malgrat que, en els darrers temps, les intervencions dels funcionaris de l'Estat dificultaven la seva actuació.¹ Llavors es produí la crisi i en presentar els decrets a l'aprovació del president de la República. Azaña es negà a firmar el de la militarització de la justícia.

En sortir del Consell, Irujo em telefonà encarregant-me que informés el president Companys. Immediatament vaig anar a la seva residència i per instruccions seves vaig tractar al dia següent d'entrevistar-me amb el president Azaña per a exposar-li els motius de la dimissió del ministre català. Malauradament no em va ésser possible de veure el president de la República amb qui jo havia estat continuament en contacte i sols ho aconseguí Terradelles. La crisi restà molts dies sense que es resolgués. Mentrestant "La Vanguardia" —òrgan periodístic de Negrín a Barcelona—, feia una campanya dissimulada contra la Generalitat. A l'exèrcit, on el predomini comunista al Comissariat havia anat augmentant, es van circular instruccions als comissaris per a preparar una marxa sobre Barcelona per tal de reprimir un moviment "separatista" recolzat per la Generalitat.* El doctor Negrín

* Es ben coneguda la posició del doctor Negrín respecte a Catalunya, posició que era com-

no anava a veure el president de la República per a informar-lo de la crisi i feia temps que prescindia d'ell. No es sabia on era Negrín i es deia que visitava el front. Un bon dia "La Vanguardia" publicà la notícia que s'anava a formar un govern "derrotista" i fou suspesa la sortida del diari com a sanció per haver donat una notícia no autoritzada. Això era, evidentment, una maniobra del president del govern que en els dies que durà la suspensió preparava la resolució de la crisi a la seva manera i ho feia creure el fet que el diari no hauria publicat res que no estés d'acord amb la política del doctor Negrín.

Sobtadament, una nit en què es reunia el Consell de la Generalitat, el nostre President ens féu esperar fins molt tard i, quan per fi vingué, ens assabentà que Negrín havia arribat a Barcelona i li telefonà que anava a sopar amb ell. En pla confidencial el doctor Negrín li digué que estava

partida per d'altres dirigents republicans i socialistes espanyols. Julián Zugazagoitia en parla en el seu llibre *Guerra y vicisitudes de los españoles* (vol. II, pàg. 155): "A la victoria del primer día —es refereix als primers dies de la batalla de l'Ebre— se mezcla un pequeño disgusto político: el recrudescimiento nacionalista que se observa en las actividades de la Generalidad. Rudaamente, el Presidente dice al subsecretario de Gobernación: —Esa puede ser, muy concreta, una razón por la que yo me marche del Gobierno. No estoy haciendo la guerra contra Franco para que nos retoñe en Barcelona un separatismo estúpido y pueblerino. De ninguna manera. Estoy haciendo la guerra por España y para España. Por su grandeza y para su grandeza. Se equivocan los que otra cosa suponen. No hay más que una nación: ¡España! No se puede consentir esa sorda y persistente campaña separatista, y tiene que ser cortada de raíz si se quiere que yo continúe siendo ministro de Defensa y dirigiendo la política del Gobierno, que es una política nacional.

A una respuesta de Méndez —el sotsecretari de Gobernació— insiste:

—El que estorbe esa política nacional debe ser desplazado de su puesto. De otro modo dejo el mío. Antes de consentir campañas nacionalistas que nos lleven a desmembraciones, que de ningún modo admito, cedería el paso a Franco sin otra condición que la de que se desprendiese de alemanes e italianos. En punto a la integridad de España soy irreductible y la defenderé de los de afuera y de los de adentro".

cansat de no trobar assistència, especialment a Catalunya, no havent estat possible d'establir una avenença i que estava decidit a retirar-se de la política marxant el dia següent a un congrés de Fisiologia a Zurich. Abans aniria a presentar la seva dimissió al president de la República i li proposaria que encarregués de formar govern a Companys, el qual amb el seu prestigi i popularitat podria assegurar la cooperació de Catalunya a la guerra sense conflictes amb el govern central. Companys intentà convèncer-lo que seguís al seu lloc i que els conflictes amb la Generalitat es podien arranjar com sempre ell havia proposat, parlant i arribant a un acord ja que per part nostra existia la millor voluntat la qual no havia estat mai corresposta per part seva. El doctor Negrín amb les llàgrimes als ulls, digué que reconeixia que havia fracassat en no trobar una intel·ligència amb Catalunya i que, per aquest motiu, no devia continuar, mentre que Companys tindria la habilitat política que a ell li mancava. Companys insistí que ho pensés millor i que, quan hagués descansat, més seré, podria discutir més tranquil l'afer de les relacions amb el govern català per a qual cosa, l'endemà al matí el faria visitar per dos consellers —Terradelles i Sbert—. Aquests anaren, efectivament, a parlar amb el doctor Negrín, afegint-s'hi per pròpia iniciativa Joan Comorera, el qual semblava solidaritzat amb el president Companys i amb tot el govern català, unànimement en el desig d'un arranjament amistós que respectés els sentiments i drets de Catalunya. En l'entrevista Negrín es manifestà irreductible en la seva "decisió" de retirar-se i en acomiadar-los a la llista del despatx, mentre donava copets a l'espatlla de Sbert, li digué: "Profesor, mañana ustedes aquí verán cómo se arregla esto y yo estaré muy tranquilo en Zurich con los biólogos del Congreso".

Immediatament després d'haver sortit els consellers del despatx, Negrín empenqué converses telefòniques i formà un nou ministeri. En substitució del doctor Aiguader i de Manuel Irujo, nomenà Moix —comunista català que Comorera li oferí, posat d'acord amb Negrín després de l'esmentada

entrevista, i Tomás Bilbao Hospitalet, cònsol a Perpinyà, basc d'un partit minoritari, sense consultar el partit majoritari nacionalista basc al qual no li va demanar el seu consentiment.**

A altes hores de la nit, el doctor Negrín visità el president Azaña a la seva residència de La Barata, enmig del camp, prop de Terrassa, sotmetent-li la llista del nou govern amb les substitucions fetes dient que com siga que es tractava d'una crisi parcial era el president del consell qui devia resoldre-la sense que fossin necessàries consultes per part del president de la República. Si aquest no acceptava la solució podia, evidentment, rebutjar-la però en tal cas havia d'atenir-se a les conseqüències i pensar que Negrín tenia l'exèrcit al seu costat. Així arrencà la signatura del president de la República per al nou ministeri i li sotmeté, després, els decrets que havien motivat la crisi, en negar-se Azaña a signar el decret de militarització dels tribunals.

Constituint el nou govern, el doctor Negrín marxà a Zurich i pregué part al Congrés de Fisiologia. En realitat sembla que era un pretext per a cobrir el veritable objectiu del viatge: una entrevista que esperava tenir amb un enviat de Hitler per a discutir una possible mediació per a la pau, entrevista que havia preparat Welzeck, ambaixador alemany a París que anteriorment ho havia estat a Madrid prop de la República. L'entrevista sembla que tingué lloc a Berna però l'enviat nazi trobà que era ja massa tard per a intentar una mediació. Fou després d'aquesta conversa que Negrín ini-

** Julián Zugazagoitia en l'obra esmentada, pàg. 172, ens aclareix com va ser nomenat ministre Tomás Bilbao Hospitalet: "Resuelta la crisis, el Presidente ordena que los coches estén dispuestos para salir inmediatamente. A las cuatro y media de la mañana, llevando como compañeros de viaje Puché y Méndez, se pone en camino para Zurich. Al llegar a Perpiñán hicieron un alto en nuestro consulado para comunicar a Tomás Bilbao, que a la hora de llegada de los viajeros dormía, que había sido nombrado ministro. El interesado necesitó convencerse. La comunicación no tenía nada de solemne. ¿Qué pensar? ¿Qué decir? Una hora después de tan original comunicación, todos los periódicos de la España republicana insertaban la noticia".

cià una política encaminada a una pau de compromís publicant els seus tretze punts —el 30 d'abril—, suspengué les execucions a fi de donar una impressió de moderació, i dissolgué les brigades internacionals. Fins el to dels articles de "La Vanguardia" semblava que tractés d'aproximar-se al dels falangistes, parlant de "imperio español" i de "católica universalidad", en detriment de la filologia i de moltes d'altres coses.***

Les Corts es reuniren el 30 de setembre de 1938, ~~segons es digué~~ al Monestir de Sant Cugat però en realitat sembla que fou a Sabadell. Negrín, en informar de la solució de la crisi demanà un vot de confiança incondicional explicant les dimissions d'Aiguadé i Irujo com un episodi sense importància; presentà el nou govern que, segons ell, tenia la mateixa significació que l'anterior en substituir un català per un altre i un basc per un altre. Moix, però no representava tots els partits inclosos en la Generalitat sinó solament Moix, el comunista, mentre Aiguader era de l'Esquerra, i Bilbao tampoc no representava el partit majoritari basc. Santaló i Irujo discutiren la crisi, la significació dels decrets que la motivaren i quedà evident que aquella crisi era la conseqüència de la situació creada per la política autoritària de Negrín, provocant els conflictes amb la Generalitat, entossudit a mantenir una incomunicació malgrat els esforços del president Companys per a arribar a una solució d'harmonia. Els representants de tots els partits sols estaven disposats a votar la confiança amb reserves,

*** Tot indueix a creure que pel 1938 existia un corrent encaminat a una pau de compromís. Es produïren tres fets significatius:

1. La publicació dels 13 punts de Negrín, del 30 d'abril.

2. La gestió feta per "camisas viejas" prop de don Juan de Borbón per a oferir-li el tron d'Espanya i la dissolució del govern de Franco.

3. El discurs de Azaña del 18 de juliol de les tres P. "Paz, Piedad, Perdón", que alguns comentaristes interpretaven com oposició de les tres R de Negrín: Resistir, Resistir, Resistir".

En els textos hi havia alguna coincidència de criteri. Els "camisas viejas", en una de les seves condicions a don Juan, proposaven l'oferiment al govern de la República del "cese inmediato de las hostilidades y buscar la unidad nacional".

molt més fortes per part de Santaló i Irujo, més tímides per part de "Izquierda Republicana" i dels socialistes. A la fi es votà, després de moments de gran tensió. En la discussió de la crisi, fou al·ludida la ingerència comunista a l'exèrcit.

En els mesos següents en què es preveia el final desastrós de la guerra, Companys no era tingut al corrent de la seva marxa des que Indalecio Prieto havia deixat de ser ministre de Defensa: en el seu temps enviava tots els comunicats de guerra al nostre president que deixà de rebre quan assumí el ministeri Negrín. Tampoc no estava informat oficialment de la situació internacional més que pels representants de la Generalitat de caràcter oficiós, a París i Londres, amb els quals era, però, difícil una comunicació regular i per telèfon no podien ser massa explícits.

A Catalunya es tenia la Generalitat aïllada dels visitants estrangers. En la visita del líder laborista anglès Attlee va ser precís que el President insistís prop del doctor Negrín perquè visités la Generalitat, i en fer-ho, atès el poc temps que se li havia reservat per a la visita, va fer impossible tota conversa fora de les salutacions oficials.

A fi de trencar aquest aïllament, com ja vaig explicar en un article anterior (XALOC N° 31, vol. 5, pàg. 101), d'acord amb el President, els consellers Sbert, Pi Sunyer i Bosch-Gimpera, mantenien relacions que podríem dir "socials" amb algunes ambaixades: França, Bèlgica, Suècia, Anglaterra, Argentina i Estats Units. Principalment amb l'encarregat de negocis Mr. Leche, anglès, vam lligar una relació que esdevingué molt comprensiva i molt cordial al revés del que demostraven alguns ministres del govern de la República que no dissimulaven la seva desconfiança per la intervenció que tingué Mr. Leche en alguns fets dels que ja vàrem fer esment en l'article al·ludit.

Seguint aquestes directrius, el President m'envià a Londres pel novembre del 38 a fi de continuar els contactes establerts i fer més efectiva la comunicació amb el nostre delegat —Josep M. Batista i Roca— i d'aquesta manera suavitzar el recel amb què se la veia des de l'ambaixada com a conseqüència de la política del govern de la República en relació amb Catalunya. Al mateix temps calia informar-se d'a prop de l'orientació política del govern anglès pel que feia a la guerra d'Espanya després de l'"apeasement" de Munich. Coincidíem a Londres amb Irujo i se m'havia preparat una visita al Foreign Office on em rebria Sir Alexander Codogan, el sots-secretari de Lord Halifax però en aquells moments es trobava absent per haver acompanyat el lord a Itàlia on tenien converses amb Mussolini. En substitució a Sir Codogan, fórem rebuts per Sir Frederic Moncey. En exposar-li les conseqüències que tindria el triomf de Franco i la situació en què quedarien Catalunya i Euzkadi, ens escoltà molt correctament però no van poder treure'n res en concret. D'aquesta visita i d'altres en resultà una impressió pessimista: la causa de la República es considerava perduda i el pacte de Munich amb Hitler significava el desamparament de tota intervenció anglesa, àdhuc en el moment de la pau. Lord Halifax a Itàlia també feia política "d'aggiornamento" amb Mussolini: com que ja tenien per descomptat el triomf franquista, el ministre anglès i el dictador italià es posaren d'acord, com es sabé més tard.

(Acabarà)

¹ Sobre el problema de les indústries de guerra veure la biografia de Companys de Manuel Viusà a "Som" núm. 1, 1965.

² Sobre la crisi d'agost de 1938: P. Bosch-Gimpera "Notas al libro de B. Thomas", citat, pàgs. 536:538 i 557:565.

L'APROVACIÓ DE L'ESTATUT DE CATALUNYA PER LES CORTS DE LA REPÚBLICA

12 de setembre de 1932

PARLA UN QUE HO VISQUÉ: MARTÍ ESTEVE

L'Esquerra Republicana de Catalunya celebrà el 40è. aniversari de l'aprovació de l'Estatut de Catalunya per les Corts de la República, el 12 de setembre de 1931, amb un acte, el vespre 22 de setembre, presidit per l'actual president de l'Esquerra, Angel Vidal qui digué que dels dos membres del partit que havien d'intervenir, Sbert i Farrera i Duran, cap dels dos no ho podien fer per malaltia passatgera. Davant d'aquella dificultat invita Salvador Vidal i Rossell que formà part del Consell constituït per Macià l'endemà del 14 d'abril en proclamar la República catalana. Vidal Rosell que representava els socialistes espanyols, començà dient que li plau d'haver-lo invitat a prendre part en aquest aniversari, i recordà que Macià en fer aquella proclamació la féu en nom de tots els catalans raó per la qual ell va poder formar part del Consell a desgrat de pertànyer a un partit diferent al de Macià.

El succeí en l'ús de la paraula Martí Esteve. Comença dient que potser deu ser l'únic testimoni que queda entre els ací presents que, com a diputat, es trobava en la sessió del Parlament espanyol, el dia 12 de setembre de 1932, en la qual s'aprovà l'Estatut de Catalunya. Recorda que l'eufòria dels castellans era igual que si haguessin obtingut una gran victòria, àdhuc cridaven Visca Catalunya! —diu— perquè creien que l'aprovació de l'Estatut significava una concessió d'Espanya a Catalunya. Afegeix que una de

les coses que l'impressionà més fou el vot afirmatiu de don Miguel de Unamuno. Demana un minut de silenci a la memòria dels dos presidents de Catalunya, Macià i Companys. Pasat el minut de silenci, segueix dient que quan Macià proclamà la República Catalana, invità els altres pobles d'Espanya que es constituïssin en Estats lliures per tal de formar una Federació tots junts i independents. Prossegueix dient que durant la vigència de l'Estatut hi hagué tres dates contràries a Catalunya: el 6 d'octubre de 1934, el 18 de juliol de 1936 i el 10 de gener de 1939, dia en què les tropes franquistes van ocupar Barcelona i encara hi segueixen. Es refereix, a continuació, als diversos intents de la monarquia a concedir un règim autònom a Catalunya; de la modalitat de nomenar governador general, en el primer cas de nomenament espanyol, i en règim de l'Estatut l'autoritat suprema era la del President de la Generalitat i després d'especificar com era aplicada la legislació del Treball i la d'Obres Públiques, dóna per fïnida la seva intervenció.

Després que el senyor Joaquim Lluhí llegeix les adhesions; del senyor Terradelles, president de la Generalitat, d'Antoni M. Sbert, delegat a Mèxic de l'esmentat president i de Francesc Farreras i Duran, president del Parlament de Catalunya, es dóna per acabat l'acte que estigué molt concorregut.

XALOC

30 octubre de 1972

Revista mensual

Any IX. Número 55

Uruguay 40-202 Tel. 513-40-80
Mèxico 1, D. F.

EDITOR: Ramon Fabregat. Arts plàstiques: Joan Giménez. Impreso en Impresiones RODAS, S. A., Comonfort 48-5 y 45, Mèxico 2, D. F. Autorizado como correspondencia de 2ª clase por la Dirección General de Correos, con fecha 11 de septiembre de 1964.

SUMARI

Dues fotografies històriques: la gran manifestació per a celebrar l'aprovació de l'Estatut (24.9.32) i el primer Govern de la Generalitat (19.12.32) Coberta

L'aprovació de l'Estatut per les Corts de la República. Acte commemoratiu a Mèxic 165

La Conselleria de Justícia de la Generalitat (acabament), per PERE BOSCH-GIMPERA 166

Fulls d'un vell Dietari, per A. BLADÉ DESCOMVILA .. 171

L'Espanya de Menéndez Pidal, per JOAN DE GARGANTA 173

Album-Diari, per JOAN COLMINES 177

NOTICIARI
Commemoració de l'Onze de Setembre 180

Subscripció: Un any, Mèxic: 60.00 pesos. Fora de Mèxic: 5 dòlars.

Xaloc, n.º 55 1972
Mexico

LA CONSELLERIA DE JUSTICIA DE LA GENERALITAT

JULIOL DE 1937 FINS A LA FI DE LA GUERRA

per PERE BOSCH-GIMPERA

(Acabament)

De la Conselleria al Rectorat

A DESGRAT del trasbalsament que significava la guerra amb totes les seves conseqüències, la vida docent seguia sense interrupció. Jo alternava la meua actuació com conseller de Justícia amb el meu càrrec del Rectorat. Els matins els passava a la Conselleria i abans de dinar passava per la Universitat on acostumava tornar-hi per la tarda excepte els dies que hi havia reunió del govern de la Generalitat. Pel setembre de 1937 s'havia restablert el Patronat de la Universitat i es van reprendre els cursos, fins i tot, pel maig de l'any següent llegí la seva memòria doctoral sobre Maragall, Carles Riba. Alguns professors d'universitats espanyoles que es trobaven a Barcelona els vam incorporar al nostre professorat, entre ells l'astrònom Carrasco i el filòleg Pedro Urbano González de la Calle. Seguint la cronologia dels fets diré que el 13 de desembre de 1937, vam commemorar el centenari de la restauració de la Universitat de Barcelona, esdeveniment que ja

vaig comentar en el número 18, pàgina 58, d'aquesta mateixa revista. El 12 d'octubre de 1938 es celebrà la Festa de la Raça a la Universitat, commemoració que sempre va tenir un relleu especial a Madrid on no hi mancava la desfilada militar.* A l'acte de Barcelona hi assistiren els ministres de la República Alvarez del Vayo, Segundo Blanco, Bernardo Giner, l'ex-ministre Indalecio Prieto i diplomàtics americans. Al Museu havia deixat la direcció que vaig

* Joaquín Chapaprieta Torregrosa, alacantí, que es féu càrrec del govern el 25 de setembre de 1935, en el seu llibre *La paz fue posible. Memorias de un político* ens assabenta que en la celebració del 12 d'octubre de 1935, el president de la República, Alcalá Zamora, es resistia a presidir la desfilada militar de La Castellana per la seva desconfiança dels militars i del ministre de la Guerra, Gil Robles. Circulaven rumors que es preparava un cop de força i Alcalá Zamora ho pressentia, molt més després de l'audiència que concedí al general Goded, inspector general de l'Exèrcit i Cap dels serveis d'aviació. En el curs de la conversa, el general Goded insinuà al president que "el ejército no podría aceptar o consentir que el poder fuera a manos de las izquierdas más o menos extremistas". Els esdeveniments del juliol de l'any següent van donar la raó a Alcalá Zamora sobre la seva predisposició en contra del ministre de la Guerra, Gil Robles, i dels militars que ja llavors preparaven la sublevació contra la República.

passar a Joan Colomines que n'era vice-president i jo vaig quedar com president del Patronat. Quan podia hi anava i sobretot a Empúries algun diumenge; ja no es podien seguir les excavacions perquè, després del bombardeig del golf de Roses pel "Canarias", van instal·lar una bateria de defensa de costes a la ciutat romana, la qual cosa ens obligà a arrencar el mosaic d'Ifigènia per a portar-lo al museu perquè precisament la bateria la van posar en els terrenys on es trobava.

Les classes van ser interrompudes sovint pels bombardeigs. El del mes de març de 1938 va causar grans danys a la Universitat. Caigué un nou tipus de bombes que els alemanys experimentaven a Espanya, de gran potència, a la cantonada de la Gran-Via i el carrer de Balmes enfonsant-se una casa on vivia el meu amic, el mestre Segalà, que va morir. A la Universitat s'efonsà el sostre del Paraninf i altres parets per la força de l'expansió de l'aire i les portes del meu despatx foren llançades precisament damunt de la taula on jo despatxava habitualment amb Argüelles en aquella hora; ens vam lliurar de prendre mal perquè per casualitat, aquell dia jo no havia anat a la Universitat retingut per haver convidat a dinar el Ministre anglès.

He d'intercalar en aquest relat una nota de societat. El dia 20 d'agost de 1937, vaig casar als salons del Rectorat el professor Jaume Vicens i Vives amb Roser Rahola a prec de Vicens i Vives quan s'assabentà que el President havia casat a una secretària seva al seu despatx de la Generalitat. Com present de boda li vaig oferir una reproducció de l'Afrodita que havia trobat a les excavacions d'Empúries. Una vegada acabada la guerra, quan es feia la "depuració", un dels càrrecs que li feren a Vicens i Vives fou que s'havia fet casar pel Rector "rojo" i amb aquest motiu havia tingut lloc al Rectorat una "bacanal" davant d'una estàtua de Venus (!).

En el darrer any de la guerra havia portat la meua família a Perpinyà perquè es trobés en seguretat lluny de les bombes, a excepció del meu fill Carles que estava en edat militar. Aprofitava els finals de

setmana, si no em necessitaven a Barcelona, per anar a veure'ls, i de Perpinyà portava medicaments per als professors que no podien obtenir-los a Barcelona. En regressar fèiem parada a Figueres i mentre m'esperava, els de l'escorta es dedicaven a cercar queviures pels pobles propers on encara no escassejaven, i en el trajecte de Figueres a Barcelona, pagesos amics, a canvi de tabac, espadenyes i oli que els portava de Perpinyà, em proporcionaven ous que recollien durant la setmana. A la tornada, Argüelles feia un repartiment equitatiu. Una vegada, els policies de la meua escorta van comprar un vedell que es repartí entre ells i la Universitat. Per a les compres a Perpinyà havíem organitzat amb Claudi Ametlla, representant de l'Agència Havas a Barcelona, que ell em facilités francs a Perpinyà i que, en compensació, jo pagués el personal de l'agència de Barcelona en pessetes. A la Universitat, quan el menjar a Barcelona era molt escàs, els "quakers" anglesos ens proporcionaven xocolata amb la que podien desdejunar professors i alumnes al bar universitari. Jo tenia assegurat el desdèjuni amb el que portava de Perpinyà i fins un temps vaig poder fruit d'ous amb cansalada perquè el meu amic, el ministre anglès, m'obsequià un enorme tros de "bacon" que durà alguns mesos.

VIATGE A ZURICH

Congrés internacional de Ciències Històriques

Al començament de setembre de 1938, vaig anar a Suïssa per assistir al Congrés internacional de Ciències Històriques de Zurich. Portava la representació del govern de la República amb mi, el conegut geògraf Gonzalo de Reparaz i el professor de la Universitat de Sevilla, doctor Aguilar; de Catalunya hi van anar, també, Lluís Nicolau d'Olwer i Agustí Durán i Sanpere. En passar per Ginebra vaig veure el patrici català Rafael Patxot i amb Ramon Su-

granyes que també residia allí, el qual assistí a Joaquim Balcells en els darrers moments, vam visitar la seva tomba en la qual el senyor Patxot hi féu col·locar una làpida a expenses seves, refusant generosament que la pagués la Universitat.

L'arxiu del Cardenal

A Zurich em va visitar, J. M. Parpal, fill del meu antic professor Cosme Parpal, de part del cardenal Vidal i Barraquer. El cardenal llavors veranejava a Montreux, Suïssa i s'interessava per uns clergues de Solsona que havien estat detinguts a la presó de Barcelona. Li vaig poder comunicar després, que sortosament ja estaven en llibertat. La notícia la hi vaig trametre a través del seu germà que era a Barcelona i a qui, d'acord amb el govern de la Generalitat, vaig lliurar l'arxiu personal del nostre arquebisbe, arxiu que el delegat de la Generalitat a Tarragona, senyor Mestre, havia aconseguit de salvar quan els revolucionaris de Tarragona van invadir i saquejar el palau. Jo mateix vaig anar a recollir-lo a Tarragona on el comissari de la Generalitat, senyor Fort, me'l va lliurar. L'esmentat arxiu contenia una important documentació referent a les lluites que havia sostingut el cardenal durant la dictadura de Primo de Rivera.³

Cambó i l'ambulància

El senyor Patxot m'havia dit que Francesc Cambó li escrigué demanant-li diners per a contribuir a enviar una ambulància per a l'exèrcit de Franco. Patxot es negà a complaure el líder perquè entenia que no es tractava d'una obra humanitària; una cosa diferent hauria estat si, al mateix temps, s'hagués enviat una altra ambulància a l'exèrcit republicà. La iniciativa de Cambó coincidia amb el que jo sabia: que a tots els catalans que marxaven de Barcelona els aconsellava que anessin a la zona

"nacional". En la conversa amb Parpal, fill, li vaig dir que no comprenia el franquisme de Cambó, que creia incompatible amb el seu antic catalanisme. Parpal em contestà que Cambó era tan catalanista com sempre però creient que Franco guanyaria la guerra, era convenient que hi hagués catalans al seu costat perquè després del triomf "nacional" respectessin l'autonomia de Catalunya (!). Efectivament, molts prohoms de la Lliga treballaven per Franco, entre ells Felip Rodés que dirigia l'espionatge franquista a França i Joan Estelrich que publicava a París la revista "Occident". Sols Duran i Ventosa i Solé de Sojo, es van mantenir en una actitud digna.

La davallada

L'ocupació de Lleida, Reus i Tarragona, la separació de Catalunya del País Valencià i la greu amenaça que significava per a Barcelona l'avançament de les tropes enemigues feia preveure un desenllaç fatal. Encara hi havia, però, qui es feia il·lusions d'un revifament de la situació per l'arribada de més material de guerra després de la visita d'una comissió de diputats francesos. Contribuïa al reforçament d'aquesta il·lusió el fet que les notes oficials publicades pel ministeri de Defensa amagaven la veritable situació i, solament, quan no hi havia més remei que reconèixer el retrocés continu, acudien a l'explicació que les nostres tropes es "retiraven a posicions previstes". En realitat res no s'havia preparat seriosament per a una resistència i, per altra banda, Catalunya es trobava esgotada i desmoralitzada per l'absorció de funcions pel govern de la República que impedia tota actuació de la Generalitat, i per la ignorància del que realment succeïa. Després s'ha parlat del "derrotismo de los catalanes" comparant-lo amb la resistència de Madrid. En una situació anàloga, mesos després, Madrid tampoc no resistí. Calia preparar l'evacuació malgrat que molts creien que la guerra encara duraria. En una conversa amb el President, m'autoritza a preparar la sortida

d'Argelès. Sbert i jo ens vam quedar a Perpinyà i vam fer gestions perquè els permetessin sortir del camp. Pocs d'ells ho aconseguiren.

D'Oxford em van escriure invitant-me a explicar a la Universitat. Quan havia acceptat l'invitació, de Tolosa m'oferiren la càtedra de Prehistòria que havien tingut Cartailhac i el comte Bégouen. Malauradament no vaig poder acceptar perquè ja estava compromès amb Oxford. En anar-hi, en passar per París vaig veure per darrera vegada el President Companys; m'encarregà de fer certes gestions a Anglaterra on també anava Carles Pi Sunyer. Allí vam mantenir el contacte amb diferents elements anglesos interessats en el problema de Catalunya i els vam informar del que la Generalitat havia fet com ja vaig dir-ho anteriorment (Vegeu Nos. 31 i 45 de XALOC). A França, el President i Sbert feien gestions per a alleugerir la situació dels catalans que estaven reclosos als camps de concentració i per a fer incloure els que volien marxar a Amèrica en els vaixells fletats per la JARE

i el SERE. Sbert organitzà residències per als intel·lectuals catalans i la Fundació Ramon Llull que facilità els seus treballs. Poc abans de marxar d'Oxford a Amèrica, després del primer any de la II Guerra Mundial, vaig rebre encara una carta del President. A Colòmbia ens assabentàrem de la seva tràgica i heroica mort.

Epileg

El 24 de desembre de 1938, convocat pel president del Parlament català senyor Irla, vaig informar davant de la comissió corresponent del que s'havia fet a la conselleria de Justícia durant la meua gestió.

Creim que el govern de la Generalitat i amb ell la Conselleria de Justícia, complí amb el seu deure fent tot el que es pogué fer per Catalunya a través, no solament de les dificultats que creava la guerra sinó també en les relacions amb el govern de la República. Hem pogut veure que aquestes no sempre foren fàcils, i en l'ordre personal, malgrat recordar amb satisfacció el que vam poder fer de positiu a la conselleria de Justícia, conservo un sentiment de frustració dels darrers temps en què l'acció de la Generalitat es veié minimitzada per l'absorció de funcions, sovint no justificada per les necessitats de la guerra, que portà a terme la política del president del govern de la República. A Justícia, llavors, gairebé no es podia fer més que lluitar per a evitar els excessos dels Tribunals de Guàrdia —que no depenien de nosaltres— i del SIM. Moltes vegades, en veure la inutilitat dels nostres esforços, vaig pensar en presentar la dimissió però el meu deure era seguir al costat del President i dels companys del govern i fins el darrer moment romandre al servei de Catalunya.

³ Vegeu el meu article "Vidal i Barraquer, el Cardenal de la Pau". XALOC Nos. 40, 41 i 42. Hem vist que Publicacions de l'Abadia de Montserrat ha començat a publicar aqueix arxiu. Han aparegut els dos primers volums sota el títol, *Església i Estat durant la II República Espanyola*. 1931-1936. (14 d'abril-30 octubre de 1931).

MD

ARTICLES DE PUNT

MODELS EXCLUSIUS PER A SENYORA, NEN
I HOME

CREACIONES
MAS DEOP, S. A.

JOSELILLO 11, COL. DEL PARQUE
Naucalpan, Edo. de México Tel. 576-03-00

dels funcionaris de Justícia i de la Conselleria i, a diferència del que succeí en algun ministeri del govern de la República en el qual, en ocupar-lo els feixistes van trobar tota la documentació intacta la qual cosa els permeté de poder perseguir els que havien col·laborat amb la República, en el nostre cas es van destruir els documents del nostre arxiu. Els funcionaris de Justícia van ser portats a Girona.

Un dissabte de fi de febrer encara es deia que la situació no havia canviat i el vaig aprofitar per a anar a Perpinyà. En el trajecte vam topar amb camions i autos oficials pertanyents al govern de la República que marxaven en direcció a la frontera. Vaig retornar el diumenge al vespre arribant a Barcelona a les dues de la matinada. En entrar a la meua residència de Pedralbes em van dir que tothom de la Generalitat havia rebut l'ordre de marxar tot seguit. L'únic dels companys del Govern que seguia a Barcelona era Sbert que residia en una casa propera. Hi anàrem amb el meu fill Carles. Sbert ens assabentà que, en efecte, Negrín havia donat, el diumenge, l'ordre de marxa a la Generalitat quan ja gairebé tots els funcionaris del seu govern eren fora. Sbert esperava fer-ho el matí i, per a mesurar el temps de què disposàvem, havia enviat uns guaites que seguissin la progressió de les tropes franquistes i resultà que eren a Martorell. De quan en quan es sentia l'estrèpit de les canonades.

Al matí del dilluns vaig telefonar a la Conselleria abans de marxar. Em contestà Lluís Moles dient-me que també estava a punt de fer-ho, afegint que tots els altres eren a Girona. En aqueixa ciutat, al palau de Justícia, es trobaven Ragassol, el sots-secretari i diferents magistrats, els quals van seguir cap a Figueres on Negrín havia donat l'ordre d'instal·lar les dependències del govern. Allí, amb Joan de Garganta, cap dels Serveis correccionals, ens vam ocupar de l'evacuació del personal de presons, posant en llibertat els presos polítics. Encara vaig tenir temps de tornar a Girona on, aquella nit, es va rebre la notícia de l'ocupació de Barcelona (26 de gener de 1939); també havien estat ocupades Solsona i Vic. Ens

vam instal·lar a Figueres la qual cosa em permetia d'anar i venir de Perpinyà per a facilitar la sortida cap a França dels funcionaris i amics que es trobaven allí. Acabada la feina a Figueres vaig anar a reunir-me amb el president Companys al Mas Perxés d'Agullana on es trobava també Carles Pi Sunyer amb els intel·lectuals catalans que ell havia evacuat de Barcelona entre els quals hi havia Pompeu Fabra i la seva muller; havien sortit de Barcelona amb el Bibliobus, un autocar que havia servit per a portar llibres al front. Jo els vaig acompanyar a França. El President, encara em sembla veure'l assegut vora del foc a la cuina del mas, taciturn i serè, amb la seva energia i claredat de sempre m'encarregà que deixés a Fabra instal·lat en un lloc tranquil de França; em semblà que el lloc més aïnat era Prada on també hi havia el mestre Pau Casals. En tornar a Catalunya, a la ratlla de la frontera que al vespre havien tancat per a tota la multitud de fugitius que esperaven al ras que es tornés a obrir el matí següent, hi havia Carles Rahola de Girona; li vaig oferir dur-lo a Agullana per a portar-lo a França quan nosaltres sortíssim; no es decidí i l'endemà tornà a Girona on els feixistes al van afusellar. Fou una de les primeres víctimes de la repressió.

D'Agullana vam marxar el President, Sbert, Pi Sunyer, el President d'Euzkadi, Aguirre i el seu conseller Jáuregui amb el ministre Irujo, cap a França per Les Illes després d'haver-ho fet, també, el president de la República Manuel Azaña amb el de les Corts, Martínez Barrio. Les Illes no és una frontera autoritzada per a tothom i el comandant francès s'estranyà de la nostra presència perquè Negrín no havia avisat que també nosaltres sortiríem. Vam tenir que esperar que telefonés al prefecte de Perpinyà perquè autoritzés el pas del President i consellers. Els altres que tenien el passaport sense visar, perquè el cònsol francès de Figueres havia anat a instal·lar-se al Portús, els calia esperar que jo, que tenia el meu en regla, anés al Portús i fes visar els seus. Quan vaig retornar d'aqueixa població ja se'ls havien emportat al camp